

Ґрунти легко запливають під час дощу, утворюють кірку, малопроникливі. Внаслідок зменшення вмісту гумусу вони бідні на поживні речовини, особливо на азот. Рослини на цих ґрунтах зазнають нестачу вологи і поживних речовин. Урожай сільськогосподарських культур тут менший на 20-30% , ніж на незмитих ґрунтах.

Для підвищення родючості середньозмитих ґрунтів необхідно боротися з подальшим змивом і розмивом ґрунтів. З цією метою оранку, сівбу і останній обробіток треба проводити тільки впоперек схилу. Ефективними засобами є також кліткування і щілювання, а на схилах до 5° – лункування зябу. Всі ці заходи слід поєднувати з внесенням підвищених доз органічних і мінеральних добрив, особливо азотних. На ділянках з середньозмитими ґрунтами доцільно вводити ґрунтозахисні сівозміни (без чистих парів і просапних культур).

Сильнозмиті ґрунт, як правило, залягають на спадистих схилах вододілів, спадистих, дуже спадистих та крутих схилах балок. Внаслідок інтенсивної ерозії вони втратили власне гумусований і частину перехідного горизонту в чорноземах або частину ілювіального горизонту в солонцюватих і опідзолених ґрунтах. Ґрунти збіднені на гумус та поживні речовини мають погані фізичні властивості.

УДК 632.4:633.111:631.816

Любич В. В., д-р с.-г. наук, професор
Уманський національний університет садівництва
e-mail: LyubichV@gmail.com

РОЗВИТОК КОРЕНЕВИХ ГНИЛЕЙ У ПОСІВАХ ПШЕНИЦІМ'ЯКОЇ ОЗИМОЇ ЗА РІЗНОГО УДОБРЕННЯ

Стабільне зростання виробництва високоякісного зерна є одним з основних завдань, що ставляться перед агропромисловим комплексом України. Провідною зерновою культурою є озима пшениця. Стримуючим чинником зростання виробництва зерна є хвороби, особливо кореневі гнилі, які є домінуючими щодо шкодочинності захворювань пшениці. Недобір урожаю від цієї хвороби може сягати від 5 до 50 % і більше [1].

Ріст і розвиток пшениці значно залежить від оптимізації всіх факторів навколишнього середовища. Серед цих факторів основна роль належить забезпеченню живлення рослин [2]. Внесені у ґрунт добрива внаслідок перетворень виявляють відповідну дію на його фізичні, хімічні і біологічні властивості, після чого змінюється вплив ґрунту на рослину, її живлення, ріст і розвиток, стійкість до несприятливих умов, збудників хвороб на врожай і його якість. Але сприяючи збільшенню врожаю, поліпшуючи якість зерна, добрива неоднозначно впливають на стійкість рослин до хвороб [3].

За результатами багаторічних досліджень задовільний фітосанітарний стан посівів озимої пшениці забезпечують пізні строки сівби (I–II декади жовтня); введення в сівозміну багаторічних трав як попередника пшениці

озимої значно зменшує ураження рослин шкідниками і хворобами; введення цукрових буряків у чотирипільну та трипільну сівозміни замість кукурудзи, вівса, ячменю; розширення сівозміни за рахунок введення додаткового поля соняшнику в чотирипільній сівозміні; при насиченості сівозміни зерновими культурами до 40%; за альтернативних систем удобрення та помірних доз мінеральних добрив, зокрема азоту N_{30} ; зменшився розвиток і поширеність кореневих гнилей, ураження стебел злаковою мухою на неудобреному фоні за умов нульового обробітку.

Дослідження проводили на дослідному полі Уманського НУС. Експериментальну частину роботи з вивчення ефективності різних доз добрив під пшеницю озиму проводили за схемою: Контроль (без добрив), $N_{50}P_{50}K_{50}$, $N_{100}P_{100}K_{100}$, $N_{150}P_{100}K_{100}$. Інтенсивність розвитку кореневих гнилей проводили за методикою державного сортопробування і відповідно до загальноприйнятих методів у період вегетації рослин пшениці озимої, починаючи з фази сходів до фази повної стиглості зерна.

У результаті проведених досліджень встановлено, що найвища інтенсивність ураження рослин кореневими гнилями спостерігається у фазу молочної стиглості, яка становить 11–11,5 % проти 1,2–1,4 % у фазах кушіння – колосіння. Проте поширення хвороби високе з початку фази кушіння і становить 100 %. Внесення азотних добрив не впливає на інтенсивність розвитку та стійкість пшениці озимої проти кореневих гнилей. Розвиток кореневих гнилей не впливає на кількість продуктивних стебел. Так, їх кількість становить 540–579 шт/м² залежно від дози добрив. Проте розвиток кореневих гнилей сильно знижує показники продуктивності колоса. Так, маса зерен одного колоса знижується до 0,67–0,68 г проти 1,48–1,75 г, а маса 1000 зерен до 20–21 г проти 37–45 г.

Сорт пшениці озимої Тронка характеризується низькою стійкістю проти вилягання, яка в 2011 р. знижується з 7 бала до 1 балу у варіанті з найбільшою дозою азотних добрив (150 кг/га д. р.), що спричинило зниження маси зерна одного колосу до 1,48 проти 1,75 г у варіанті без добрив, маси 1000 зерен до 37 г проти 45 г.

У результаті проведених досліджень встановлено, що врожайність зерна пшениці озимої змінювалась залежно від дози добрив та ураження кореневими гнилями. Так, на неудобрених ділянках урожайність зерна становила 7,02 т/га, яка зростала до 7,53 т/га у варіанті $N_{50}P_{50}K_{50}$, що було істотним порівняно з $НІР_{05}=0,31$. Проте внесення азотних добрив у два та три строки знижувало цей показник відповідно до 7,08 і 6,54 т/га. В осередках розвитку кореневих гнилей врожайність зерна коливалась в межах 2,51–2,56 т/га. Недобір урожаю зерна від кореневих гнилей найбільшим був у варіанті без добрив і становив 0,51 т/га. У варіантах із внесенням добрив він був меншим і коливався в межах 0,13–0,14 т/га.

Найбільшу врожайність зерна пшениці озимої одержано у варіанті з одноразовим внесенням азотних добрив напровесні дозою 50 кг/га д. р. проти 6,80 т/га у варіанті $N_{150}P_{100}K_{100}$. Урожайність зерна у вогнищах розвитку кореневих гнилей коливається у межах 2,51–2,58 т/га.

Розвиток корневих гнилей також знижує показники якості зерна. Так, вміст білка знижується до 8,1–8,5 % проти 12,5–14,3 % на фоні меншого розвитку хвороби, вміст клейковини відповідно до 15–15,6 % проти 25,2–34,4 %.

Отже, в умовах Правобережного Лісостепу України на чорноземі опідзоленому для отримання сталого врожаю пшениці озимої азотні добрива необхідно вносити у дозі N_{50} у підживлення на тлі $P_{50}K_{50}$: забезпечує найменші втрати зерна від корневих гнилей.

Література

1. Maywald N.J., Mang M., Pahls N., Neumann G., Ludewig U., Francioli D. Ammonium fertilization increases the susceptibility to fungal leaf and root pathogens in winter wheat. *Front. Plant Sci.* 2022. Vol. 13. Article number 946584.

2. Zimmermann B., Claß-Mahler I., von Cossel M., Lewandowski I., Weik J., Spiller A. Mineral-ecological cropping systems: a new approach to improve ecosystem services by farming without chemical synthetic plant protection. *Agronomy*. 2021. Vol. 11. Article number 1710.

3. Ретьман С.В. Добрива і фітопатогенний комплекс. *Захист і карантин рослин*. 2007. №8. С. 25–29.

УДК 633.522:631.53.037

Макаров Є. М., здобувач вищої освіти, **Гудим О. В.**, канд. с.-г. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет
e-mail: lenagudym1990@gmail.com

ВПЛИВ РІЗНИХ НОРМ ВИСІВУ НА ЗМІНУ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОДУКТИВНОСТІ У СОРТІВ АМАРАНТА В ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Амарант — псевдозернова культура з родини Амарантових, відома своїми поживними та лікувальними властивостями. Ця рослина є джерелом ненасичених жирних кислот, білків, харчових волокон і мінеральних речовин [1]. Основним компонентом амарантової олії є сквален [2].

Сучасне застосування амаранту охоплює оздоровче харчування, косметологію, фармацевтику, а також використовується для профілактики та лікування ряду захворювань, включно з ішемічною хворобою серця, гіпертонією та діабетом [3].

Ще в давнину амарант був відомий у культурах інків, майя та ацтеків, але нині його значення відкрите «заново». Оскільки культура не отримала широкого розповсюдження, необхідно досліджувати її технологічні аспекти вирощування [3].

Амарант має високі перспективи для культивування в Україні. В. В. Саратівський [4] зазначає, що навіть кліматичні умови Прикарпаття сприятливі для його вирощування.